

เปรียบเทียบหลักอุเบกขาธรรมในพระพุทธศาสนาและหฺวู่-เว่ยในลัทธิเต๋า
A Comparison of the Tranquility (Upekkha) in Buddhism
and Wu-Wei in Taoism

พระมหาพงษ์ประภากรณ์ วิสุทธินาถเมธี,
Phramaha Phongprabhakorn Visuddhiyanamethi,
พระครูวรวรณวิฑูรย์, ชูชาติ สุทธะ
Phrakruworwanwittoon, Chuchat Suttha
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus
E-mail: phongprabhakorn@hotmail.com

ได้รับบทความ: 22 ตุลาคม 2562; แก้ไขบทความ: 4 ธันวาคม 2562; ตอรับตีพิมพ์: 9 ธันวาคม 2562
Received: October 22, 2019; Revised: December 4, 2019; Accepted: December 9, 2019

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาอุเบกขาในพระพุทธศาสนาและหฺวู่-เว่ยในลัทธิเต๋า เพื่อต้องการทราบความหมายที่แท้จริงของหลักธรรมทั้งสองคืออะไร สามารถนำไปใช้ในกรณีใด มีกระบวนการใช้เหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร มีหลักการสอนหรือมีเป้าหมายในการสอนเรื่องนี้เอาไว้อย่างไร จากการศึกษาพบว่า หลักอุเบกขาธรรมในพระพุทธศาสนาและเต๋าเป็นหลักคำสอนที่อยู่บนความเมตตา กรุณา มุทิตา ในสรรพสัตว์เหมือนกัน ในด้านการสอนอุเบกขาธรรมในพระพุทธศาสนามีหลักการที่ค่อนข้างละเอียด สอนอย่างมีระเบียบแบบแผน หลักอุเบกขาย่อมมีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวเนื่องกับหลักธรรมอื่น ๆ อุเบกขาย่อมไม่สามารถอยู่ได้ตามลำพังเองได้ ต้องอาศัยหลักธรรมอย่างอื่นมาเป็นฐาน เพื่อให้เข้าถึงหลักอุเบกขา ส่วนเนื้อหาของหฺวู่-เว่ยที่ปรากฏในเต๋าดังนั้นเป็นเพียงหลักคำสอนที่เป็นอภิปรัชญาสั้น ๆ อยู่ที่ว่าความ เหนือใจไม่ได้สอนหลักการที่จะเข้าถึงหฺวู่-เว่ยอย่างเป็นระบบ เหมือนอย่างอุเบกขาในพระพุทธศาสนา แต่เป้าหมายของอุเบกขาและหฺวู่-เว่ยเหมือนกัน เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปกติสุข โดยอาศัยความมีเมตตา กรุณา มุทิตา ในสัตว์ทั้งหลาย โดยปราศจากการยึดมั่นถือมั่นในอคติ

คำสำคัญ: อุเบกขา, หฺวู่-เว่ย, พระพุทธศาสนา, ลัทธิเต๋า

Abstract

This article's aim is to compare Upekkha (equanimity) in Buddhism and Wu-wei in Taoism. The objective is to know the true meaning of both principles. The questions asked where can it be used in any case? Is there the same process or different? Is there a teaching principle or a specific goal in mind when teaching it? According to studies, the teachings of Buddhism and Taoism are based on the Metta (loving-kindness), Karuna (compassion), and Mudita (sympathetic joy) in all beings as well. The principles in Buddhism are quite thorough and methodical. Upekkha has a relationship with other principles and cannot live alone. Its origin must be based on other principles. The content of Wu-wei in Taoism is just a metaphysical doctrine dependent on interpretation. Laozi does not teach the principles of accessing Wu-wei systematically, like the Upekkha, it is taught by Buddha, but the goal of the Upekkha and Wu-wei are the same too. The shared goal is to live together in a normal society by virtue of compassion in many animals, without any prejudices.

Keywords: Upekkhā, Wu-wei, Buddhism, Taoism

1. บทนำ

พระพุทธศาสนาและเต๋าต่างเป็นแสงสว่างแห่งปัญญา ที่มีอิทธิพลและวัฒนธรรมต่อความคิดและวิถีชีวิตของชาวเอเชียเป็นอย่างมาก มีหลักคำสอนที่มุ่งเน้นให้ศาสนิกฟุ้งตนเอง โดยปราศจากการอ้อนวอนจากอำนาจสิ่งลี้ลับหรือพระผู้เป็นเจ้า และสอนให้ใช้ชีวิตสมดุลอยู่กับธรรมชาติ เพื่อมุ่งเน้นความเรียบง่าย หลักคำสอนในพระพุทธศาสนานั้นมีมาก มีสารัตถะแห่งหลักสัจธรรม ครอบคลุมวิถีชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดแก่เจ็บตาย ได้ถูกบันทึกเอาไว้ในพระไตรปิฎก ส่วนหลักคำสอนเต๋าเป็นเพียงโคลงสั้น ๆ เพียง 81 บท แต่ว่าหลักคำสอนของเต๋า กลับเป็นที่สนใจใคร่รู้ของนักปรัชญาชาวตะวันตกและตะวันตกอยู่ไม่น้อย คัมภีร์เต๋าเต๋อจิงจึงได้รับการตีพิมพ์เป็นภาษาต่าง ๆ เป็นจำนวนมากรองมาจากคัมภีร์ไบเบิล (Livia Kohn, 2000: 1) คัมภีร์เต๋าเต๋อจิงได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ในส่วนที่ 1 เรียกว่า เต๋าจิง บทที่ 1 ถึง 37 ว่าด้วยวิถีทางแห่งเต๋า มีเนื้อหาค่อนข้างไปในทางอภิปราย ส่วนที่ 2 เรียกเต๋อจิง บทที่ 38 ถึงบทที่ 81 ว่าด้วยวิถีทางแห่งคุณค่า มีเนื้อหาเน้นไปเรื่องสังคมและการเมือง การปกครอง (Laozi, 2008: V) ในขณะที่พระไตรปิฎกมี 3 ส่วน คือ พระวินัย ว่าด้วยข้อบังคับ ระเบียบ กฎเกณฑ์ พระสุตฺต ว่าด้วยเรื่องราวหลักธรรม และชีวประวัติของ

บุคคลต่าง ๆ และพระอริสรม ว่าด้วยเรื่องจิต เจตสิก รูป และนิพพาน แต่ละเล่ม มีหมวดแบ่งย่อยออกไปอีก

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นปรัชญาอินเดีย และลัทธิเต๋าเป็นปรัชญาจีน มีลักษณะคล้ายคลึงกันที่นำชวนให้ศึกษาวิเคราะห์ คือ หลักอูเบกขา การปล่อยวางที่ยังคงมีสติและปัญญาคอยกำกับอยู่เสมอ ไม่ได้หมายถึงการปล่อยวางที่ไม่ได้ใส่ใจหรือเพิกเฉยตามความหมายทั่ว ๆ ไปตามรูปศัพท์ และหวู่-เว่ย (wu-wei) หลักกรรมหรือทำโดยไม่กระทำ (action in non-action) เป็นหลักปรัชญาที่สอนว่าด้วยการกระทำที่ไม่ได้ขัดต่อหลักคำสอนต่อธรรมชาติ ไม่ได้หมายถึงสอนไม่ทำอะไร ตามรูปแบบของศัพท์อีกเช่นเดียวกัน อูเบกขาและหวู่-เว่ย เป็นหลักคำสอนที่มีความลึกซึ้งในรูปแบบของพระพุทธศาสนาและลัทธิเต๋าซึ่งเป็นปรัชญาตะวันออก ที่มีลักษณะคล้าย ๆ กัน ดังมีคำกล่าวว่า “หลักคำสอนของเต๋าที่ว่าด้วยหวู่-เว่ยมีความคล้ายคลึงกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาในเรื่องการไม่ยึดมั่นในอัตตาตัวตน” (Alizabath Reninger, 2018)

ในบทความนี้ ผู้เขียนต้องการทราบความหมายที่แท้จริงของหลักธรรมทั้งสองว่าคืออะไร สามารถนำไปใช้ในกรณีใด มีกระบวนการใช้เหมือนกันหรือแตกต่างกันอย่างไร มีหลักการสอนหรือมีเป้าหมายในการสอนเรื่องนี้เอาไว้อย่างไร

2. อูเบกขาธรรมในพระพุทธศาสนา

2.1. ความหมายของอูเบกขาธรรม

คำว่า อูเบกขา มาจาก อุป (อุปสรรค) หมายถึง เข้าไป และอิข (ธาตุ) หมายถึง เห็น ดู ฟัง (หลวงเทพดรณานุศิษฐ์, 2509: 42) มีความหมายว่า เข้าไปฟังหรือพิจารณา เราสามารถพิจารณาความหมายได้จากหลักฐานที่ปรากฏในขุททกนิกาย จุฬนิตเทส พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “อูเบกขา หมายถึง ความวางเฉย กิริยาที่วางเฉย ความเพิกเฉย ความสงบแห่งจิต ความที่จิตสงบและเป็นกลางในจิตตถณาน” (ขุ.จ. (ไทย) 67/446/317) หรือในหลักฐานทางพระอริสรมที่พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ ได้อธิบายไว้ว่า อูเบกขา หมายถึง ความวางเฉยในหมู่สัตว์ทั้งหลาย โดยที่จิตปราศจากอาการทั้ง 3 คือ

1. ไม่ยินดียินร้ายในความปรารถนาดีในการจะบำบัดทุกข์
2. ไม่ยินดียินร้ายในความปรารถนาดีในการชื่นชมยินดี
3. ไม่ยินดียินร้ายในความปรารถนาดีในความสุขของสัตว์แต่อย่างใดทั้งสิ้น

ดังมีความอธิบายไว้ว่า “ธรรมชาติใด พิจารณาในสัตว์ทั้งหลายพอประมาณ ด้วยการไม่รัก ไม่ชัง คือสละความวุ่นวายที่เนื่องด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา ไม่มีแหว และมีสภาพเข้าถึงความเป็นกลาง” (พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, 2512: 210) พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้อธิบายความหมายไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์เอาไว้ว่า

“อุเบกขา” หมายถึง ความวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยชอบหรือชัง วางใจเฉยได้และไม่ยินดียินร้าย” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546: 362)

พอสรุปได้ว่า อุเบกขา หมายถึง การวางเฉยในสรรพสัตว์ทั้งหลายปราศจากอคติใด ๆ แต่ยังคงมีความเมตตา กรุณา มุทิตา ในสรรพสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น แต่เป็นการปล่อยวางหรือวางเฉยด้วยเหตุและผล คือพิจารณาว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน

2. ลักษณะอุเบกขาธรรม

พระพุทธโฆษาจารย์ ได้อธิบายลักษณะของอุเบกขาธรรมไว้ 8 ประการ ดังนี้

1. อุเบกขามีลักษณะความเป็นกลางในสัตว์ทั้งหลาย
2. มองดูความเสมอภาคในสรรพสัตว์ทั้งหลาย
3. มีความวางเฉยต่อความเกลียดชังในสัตว์ทั้งหลาย
4. ปัญญาที่พิจารณาเห็นว่า สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นบ่อเกิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ ปัญญาที่พิจารณาเช่นนี้ เป็นเหตุใกล้ของลักษณะอุเบกขา
5. การวางเฉยต่อความเกลียดชังและไม่มีความรักเป็นความสมบูรณ์แห่งอุเบกขา
6. การเกิดขึ้นแห่งอัญญาอุเบกขาโดยอาศัยกามคุณอารมณ์ เป็นความเสียหายแห่งอุเบกขา
7. การวางเฉยด้วยอำนาจโมหะเป็นเหตุใกล้ของอุเบกขา
8. รากะและโทสะเป็นศัตรูใกล้ของอุเบกขา (พระพุทธโฆษาจารย์, 2546: 265/560)

ลักษณะสำคัญของอุเบกขาก็คือสภาวะความเป็นกลาง กล่าวคือ มีความเสมอภาคกัน การพิจารณาโดยการรู้ชัดว่า สรรพสัตว์อยู่ภายใต้กฎแห่งกรรมเป็นสาเหตุเฉพาะของอุเบกขา ส่วนการทำลายความเกลียดชังและอคติ 4 เป็นเป้าหมายสูงสุดของการใช้อุเบกขา ลักษณะบางประการของอุเบกขาที่พระพุทธองค์ทรงตรัสเอาไว้ในอุเบกขาสูตตราว่า “อุเบกขาที่บุคคลเจริญแล้วทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่อย่างผาสุก” (ส.ม. (ไทย), 19/246/194) ลักษณะสำคัญอีกอย่างหนึ่งของอุเบกขาในพระพุทธศาสนาก็คือเป็นสภาวะที่ปราศจากความรู้สึกสุขหรือทุกข์ เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นจากความเข้าใจในเรื่องกฎแห่งกรรมอย่างลึกซึ้ง ดังที่พระพุทธโฆษาจารย์ ผู้รจนาคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้อธิบายว่า “อุเบกขามีลักษณะทำให้จิตและความรู้สึกต่าง ๆ ดำเนินไปอย่างสมบูรณ์ มีหน้าที่ตรวจดูความบกพร่องหรือความผิดปกติของจิตอยู่เสมอ มีสภาวะปรากฏอยู่ด้วยความมีจุดยืนของตนเอง” (บุญย นิลเกษ, 2534: 5-6) อุเบกขาธรรมเป็นธรรมขั้นสูง ที่ต้องมีความเมตตา กรุณา มุทิตา ถึงจะมีความอุเบกขาได้

2.3 การใช้อุเบกขาธรรมในพระพุทธศาสนา

ในครั้งพุทธกาลปรากฏว่า พระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้พระอานนท์นำเอาหลักอุเบกขาธรรมมาใช้ในการสอน ก็คือการลงโทษพระฉันนะ เพราะพระฉันนะถือตนว่ามีความ

ใกล้ชิดพระพุทธเจ้า ใครสอนใครเตือนก็ไม่เชื่อฟัง แม้แต่พระพุทธเจ้าทรงสอน ท่านก็ไม่เชื่อ การลงโทษนี้เรียกว่า พรหมทัณฑ์ คือ ไม่ว่าพระฉันนะจะทำอะไร จะพูดอย่างไร จะคิดอย่างไร ก็ปล่อยให้พระฉันนะ ทำ พูด คิด ตามความพอใจแต่ผู้เดียว พระภิกษุรูปอื่น ๆ จะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว ไม่ตักเตือน ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องด้วย เปรียบประดุจพระฉันนะไม่มีตัวตนอยู่ในโลก ในเวลาไม่นาน พระฉันนะก็รู้สึกว้าเหว่ มีความสลดสังเวช ต่อมา ท่านอิตถัต ระอาใจ และรังเกียจที่จะอยู่ด้วยพรหมทัณฑ์ เริ่มถอดถอนความยึดมั่นถือมั่นในตนลง จึงหลีกออกอยู่แต่ผู้เดียว ไม่ประมาท มีความเพียร ไม่นานเท่าไรนัก ท่านได้บรรลุพระอรหันต์ เป็นที่สุด พรหมจรรย์ ได้รู้ชัดแล้วว่า ขาดสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นอีกเพื่อความเป็นอย่างนี้ไม่มี (วิ.จุล. (ไทย), 7/445/386)

เหตุการณ์หนึ่ง เมื่อครั้งที่นางมาคันธียาจ้างให้คนไปด่าพระพุทธเจ้า ด้วยคำหยาบคายต่าง ๆ นานา เพราะโกรธแค้นที่พระพุทธเจ้าปฏิเสธนางและเปรียบเปรยนางเต็มไปด้วยสิ่งสกปรก นางผูกใจเจ็บในพระพุทธเจ้าเป็นอย่างมาก แต่พระองค์หาได้สนพระทัยไม่ เพราะต้องการอนุเคราะห์แก่พราหมณ์และพราหมณ์ผู้เป็นบิดามารดาของนางมาคันธียา ทรงแสดง อนุปพุททิกถา พรรณนาเรื่องการให้ทาน รักษาศีล โทษของกาม และอันิสงส์ของการออกจากกาม เพื่อฟอกศรัทธาของพราหมณ์ทั้งสอง จนทรงเห็นว่ามีจิตใจอ่อน ควรที่จะแสดงธรรมเทศนาชั้นสูง คืออริยสัจ 4 จบลงด้วยการสำเร็จมรรคผลของพราหมณ์และพราหมณ์ โดยวางเฉยต่อนางมาคันธียา นางมาคันธียาเมื่อได้โอกาสแก้แค้น จ้างคนให้ไปด่าพระพุทธเจ้าด้วยถ้อยคำคำด่าบาดหูอย่างรุนแรงที่สุดในสมัยนั้น คือเจ้าเป็นโจร เจ้าเป็นคนพาล เจ้าเป็นคนบ้า เจ้าเป็นอูฐ เจ้าเป็นวัว เจ้าเป็นลา เจ้าเป็นสัตว์นรก เจ้าเป็นสัตว์เดรัจฉาน สุนัขของเจ้าไม่มี และเจ้าหวังทุกข์ได้อย่างเดียว แต่พระองค์ไม่ได้ยินดียินร้ายกับคำด่าเหล่านี้ พระอานนท์กังวลใจแทนเป็นอย่างมาก จึงทูลนิมนต์ให้พระองค์เสด็จไปพำนักอยู่ที่อื่น เพราะที่แห่งนี้ คนด่าเยอะเหลือเกิน

พระพุทธเจ้าจึงตรัสถามพระอานนท์ว่า “จะไปไหน?”

พระอานนท์ทูลตอบว่า “ไปเมืองอื่น เช่น สาวัตถิ ราชคฤห์ สาเกตุ หรือเมืองอื่น ๆ ที่เขาไม่ด่า”

พระพุทธเจ้าตรัสถามอีกว่า “ถ้าไปเมืองอื่นอีก เขายังด่าอยู่ ให้ทำเช่นไร?”

พระอานนท์ทูลว่า “ถ้าเมืองนั้นเขายังด่าอยู่ ก็ให้ไปที่อื่นอีก”

พระพุทธเจ้าตรัสถามอีก “หากไปเมืองอื่น เขายังด่าอีก ให้ทำเช่นไร?”

พระอานนท์ทูลตอบว่า “ให้ไปยังเมืองอื่นต่อ”

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “อย่าเลย เรื่องเกิดขึ้นในที่ใด ควรให้ระงับลง ณ ที่นั้นเสียก่อน แล้วจึงค่อยไป เรื่องที่เกิดขึ้นนี้ จะไม่ยืดเยื้อเกิน 7 วัน” พระองค์ทรงใช้อุเบกขาธรรมและขันติธรรมในการแก้ปัญหาเรื่องนี้ ดังพระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “เราจักอดทนต่อ

ถ้อยคำล่วงเกินของผู้อื่น ดังข้างศึกในสงครามอดทนต่อลูกศร ซึ่งมาจากทิศทั้ง 4 เพราะคนส่วนมากเป็นคนทุศีล บุคคลย่อมนำสัตว์พาหนะที่ฝึกแล้วไปสู่ที่ประชุม ในหมู่มนุษย์ บุคคลใดอดกลั้นถ้อยคำที่ล่วงเกินของบุคคลอื่นได้ ผู้นั้นได้ชื่อว่า ได้ฝึกตนดีแล้ว เป็นผู้ประเสริฐที่สุดในบรรดาม้าทั้งหลาย มีม้าอัสตร ม้าอาชาไนย ม้าสินธพและพญาช้างกฤษณที่ได้รับการฝึกดีแล้ว ถือว่าเป็นสัตว์ประเสริฐ แต่บุคคลที่ได้รับการฝึกตนดีแล้ว ประเสริฐกว่าสัตว์ที่ได้รับการฝึกเหล่านี้เสียอีก” (ขุ.ธ.อ. (ไทย), 40/286)

อีกครั้งหนึ่ง พระเจ้าวิฑูทกะ โอรสพระเจ้าปเสนทิโกศล เมื่อได้ครองราชสมบัติแล้ว ทรงระลึกถึงเวรที่พวกเจ้าศากยะก่อไว้ จึงยกกองทัพไปเพื่อจะล้างแค้นพวกเจ้าศากยะที่คูหมื่นตน พระพุทธเจ้าทรงทราบเรื่องจึงเสด็จไปประทับ ณ ต้นไม้ ที่มีใบโปร่งแสงต้นหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ในแคว้นสักกะ ดักทางตรงที่กองทัพพระเจ้าวิฑูทกะจะผ่านไป เมื่อพระเจ้าวิฑูทกะเสด็จไปถึงที่นั่น ทอดพระเนตรเห็นพระพุทธเจ้าประทับอยู่ จึงเสด็จเข้าไปถวายอภิवाทนิมนต์ให้เสด็จไปประทับที่ร่มไม้อีกต้นหนึ่ง ซึ่งอยู่ในเขตแคว้นโกศลซึ่งมีใบหนาทึบสนิทดีกว่า แต่พระพุทธเจ้าทรงตรัสตอบว่า “ช่างเถอะ มหาบพิตร ร่มเงาของญาติโยนสบายดี” พระเจ้าวิฑูทกะก็ทรงทราบ ว่า พระพุทธเจ้าเสด็จมาคุ้มครองพระญาติ จึงถวายบังคมยกกองทัพกลับกรุงสาวัตถี แต่เมื่อทรงนึกถึงการคูหมื่นของพวกเจ้าศากยะขึ้นมาอีก ความแค้นอาฆาตก็พุ่งขึ้นจึงยกกองทัพไปอีกถึง 2 ครั้ง พระพุทธเจ้าก็เสด็จไปประทับนั่งให้เห็นอย่างนั้น ทำให้พระองค์ต้องยกทัพกลับ ในวาระสุดท้ายพระพุทธเจ้าทรงใช้อุเบกขาธรรม เพราะทรงเห็นบุญกรรมของพวกเจ้าศากยะที่ทำไว้หนักนัก ทรงพิจารณาถึงสรรพสัตว์ต่างมีกรรมเป็นของตนเอง เมื่อพระเจ้าวิฑูทกะยাত্রาทัพออกไปไม่เห็นพระพุทธเจ้าก็บุกทะลวงเข้าไปจนถึงกรุงกบิลพัสดุ์ แล้วสั่งให้ฆ่าพวกเจ้าศากยะตายไปเป็นจำนวนมาก กระทั่งแม่แต่ทารกที่ยังดิ้นมอยู่ก็ไม่ไว้ชีวิต แต่พวกเจ้าศากยะที่หนีรอดไปได้ด้วยกลอุบายก็มีอยู่เป็นจำนวนไม่น้อย (ขุ.ธ.อ. (ไทย), 41/34-37)

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นว่า กรอบแนวคิดเรื่องอุเบกขาธรรมในพระพุทธศาสนา มีการเชื่อมโยงกับหลักธรรมอื่น ๆ เช่น เรื่องพระฉันทะ เชื่อมโยงเรื่องเมตตา กรุณา มุทิตา และกรรม เรื่องที่สอง “นางมาคันทิยาจ้างให้คนไปด่าพระพุทธเจ้า” เกี่ยวโยงเรื่องกรรมและขันติ และเรื่องที่สาม “พระเจ้าวิฑูทกะยাত্রาทัพออกไปเช่นฆ่าเจ้าศากยะ” เกี่ยวโยงกับเรื่องเมตตา กรุณา มุทิตาและกรรมอยู่ด้วย เพราะพระพุทธเจ้าทรงทราบว่าอย่างไรก็ทรงห้ามพระเจ้าวิฑูทกะไม่ได้ เพราะด้วยกรรมเก่าของพระประยูรญาติที่เคยไปรยาพิชลงในแม่น้ำฆ่าสัตว์เป็นจำนวนมาก กรรมในทางพระพุทธศาสนานั้นมีลักษณะของ 1) ความเป็นกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ 2) ความเป็นกฎเกณฑ์ที่มีเหตุผลในตัว 3) เป็นกฎเกณฑ์ที่สามารถนำมาตัดสินการกระทำทางจริยธรรมได้ 4) เป็นกฎเกณฑ์ที่มีเงื่อนไขนำไปโยงสู่เรื่องวิภูฏะการเวียนว่ายตายเกิดหรือแม้ที่สุดยังเชื่อมโยงให้เห็นถึงกระบวนการดำเนินไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ถึงการสิ้น

กรรมหรือการบรรลุธรรมได้ด้วย (พระกำพล อายุโท (เอี่ยมอัมพร), 2554: 91) เมื่อพิจารณาถึงเรื่องการสอนด้วยอุเบกขาธรรม จะพบว่า ไม่ใช่สอนด้วยอคติ ด้วยโทสะหรือโมหะ แต่การสอนด้วยอุเบกขาก็ยังคงมีหลักธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และพิจารณาในเรื่องกรรมของบุคคลนั้นด้วย เป็นฐานเพื่อนำไปสู่ปลายยอดคืออุเบกขา คือ การปล่อยวาง เพิกเฉย

3. หวู่-เว่ยในลัทธิเต๋า

1. ความหมายของ หวู่-เว่ย

คำว่า หวู่-เว่ย (wu-wei) หมายถึง หลักกรรมหรือการกระทำโดยไม่กระทำ คำว่า “wei” ใช้เป็นกริยา หมายถึง การกระทำ เป็นหนึ่งในแนวคิดจริยธรรมที่สำคัญที่สุดของเต๋า ที่ค่อนข้างเข้าใจยาก เพราะความหมายไม่ตรงกับตัวอักษร

2. ลักษณะของหวู่-เว่ย

ลักษณะของหวู่-เว่ย คือ ไม่ใช่ความหมายที่ปราศจากเหตุผลหรือการกระทำที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ (Chad Hansen, 1992: 213) แต่เป็นภาวะที่เกิดขึ้นจากการตื่นรู้จากกิเลส ท่านเหลาจื๋อจึงกล่าวเอาไว้ในเต๋าเต๋อจิง บทที่ 43 เป็นโคลงเพียงว่า

ข้าพเจ้าจึงรู้คุณประโยชน์ของการกระทำโดยไม่กระทำ (หวู่-เว่ย)

และการสอนโดยปราศจากการถ้อยคำ

คุณค่าของการกระทำโดยไม่กระทำนั้น

ย่อมไม่อาจหาสิ่งใดมาเปรียบเทียบได้ในจักรวาล

ด้วยเหตุนี้ การกระทำโดยไม่กระทำกลับเป็นที่เข้าใจกันน้อยเหลือเกิน (พจนา จันทรสันติ, 2544: 127)

คำสอนนี้ไม่ได้หมายถึงให้หยุดทำ หรือไม่ให้ทำอะไรเลย แต่หมายถึงทุกสรรพสิ่งมันมีความเป็นธรรมชาติอยู่ในตัวของมัน ในวงจรชีวิตของมันเอง ไม่ทำอะไรฝืนขัดแย้งจากธรรมชาติ ดุจกระแสน้ำที่ไหลจากภูเขา อันเป็นธรรมชาติของน้ำไหลที่มักไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ หลักการนี้เน้นให้มนุษย์เห็นความสมดุลระหว่างเหตุกับผล หรือความพอดีในธรรมชาติ เพราะทุกสิ่งย่อมมีความพอดีหรือความสมดุลในตัวของมันเอง โดยไม่ต้องมีอะไรมาแทรกแซง คนที่จะเข้าใจธรรมชาติในสิ่งเหล่านี้ได้ดีก็ต้องใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติ เพื่อที่จะได้เข้าใจ เข้าถึง และรู้จักความเป็นไปของวงจรชีวิต การดิ้นรนพยายามเอาชนะธรรมชาติ และฝืนความจริงจากธรรมชาติ อาจกระทำได้ แต่ก็ทำได้ไม่นาน ดังที่เหลาจื๋อได้กล่าวเอาไว้ใน เต๋าเต๋อจิง บทที่ 24 ว่า

“ผู้ที่ยืนหยัดบนปลายเท้า จะยืนอยู่ได้ไม่นาน ผู้ที่เดินเร็วเกินไป มักจะเดินไปได้ไม่ไกล” (พจนา จันทรสันติ, 2544: 84)

จากคำกล่าวนี้ ทำให้เราได้รู้หลักการของปรัชญาเหลาจื๋อว่า การทำอะไรที่ฝืนธรรมชาติ ทำได้แต่จะได้นานและไม่ดี แต่เมื่อทุกอย่างปล่อยให้เป็นไปตามวิถีทางของมัน

เอง คือ การดำเนินไปตามทางแห่งหฺวู่-เว่ย ธรรมชาติจะกลมกลืนทุกอย่างให้เป็นไปตามวิถีทางของเหตุและผลเอง

3. การใช้หฺวู่-เว่ยในลัทธิเต๋า

หลักคำสอนนี้อาจจะเป็นเรื่องยากที่จะเข้าใจ หากพิจารณาตามบริบทของหลักคำสอนของเหลาจื๊อ จะพบว่า หลักการกระทำโดยไม่กระทำ ก็คือ การสอนโดยไม่ให้รู้ว่าเป็นสอน แม้แต่หลักในด้านการเมืองการปกครอง เหลาจื๊อแนะนำให้ผู้นำปกครองประชาชนโดยไม่ให้รู้ว่าเป็นประชาชนกำลังถูกปกครอง ให้ทุกอย่างเป็นไปตามวิถีทางแห่งธรรมชาติของมันเอง กล่าวคือ ไม่ฝืนธรรมชาติ ยกตัวอย่างเช่น เอน้ำขึ้นใส่ไว้ในแก้ว หากต้องการให้มันใส ไม่ต้องทำอะไร รอให้มันตกตะกอนเอง ตรงกันข้ามยิ่งแกลงน้ำมากเท่าไร น้ำกลับจะยิ่งขุ่นมากขึ้นอีกตัวอย่างหนึ่ง เวลาพ่อแม่รู้ว่า ลูกไปทำความผิดมา พ่อแม่บางคนสอนโดยการนั่งเงียบ ลูกก็รู้โดยธรรมชาติว่า พ่อแม่รู้ ไม่กล้าเข้าไปใกล้ในขณะที่ตนกำลังทำความผิดมา การนั่งเงียบ คือ การสอนโดยลักษณะการกระทำโดยไม่กระทำ ดังที่เหลาจื๊อกล่าวเอาไว้ในเต๋าเต๋อจิง บทที่ 2 ว่า

..... ฯลฯ.....

เพราะฉะนั้นนักปราชญ์จึงกระทำด้วยการไม่กระทำ

สั่งสอนโดยไม่ต้องเอ่ยวาจา

การงานทั้งหลายก็สำเร็จลุล่วงไป (พจนานุกรมจีน-ไทย, 2544: 44)

หลักกรรมหรือการกระทำโดยไม่กระทำในเต๋า เหลาจื๊อไม่ได้พูดถึงหลักการและวิธีการหรือลักษณะความหมายของหฺวู่-เว่ยอย่างชัดเจนว่า หลักธรรมนี้ต้องทำอย่างไร เป็นเพียงแต่คำพูดที่เป็นปริศนาธรรมที่กล่าวเอาไว้ในแต่ละโคลง ให้คิดในแง่ของปรัชญาเอาไว้เท่านั้น จึงขึ้นอยู่กับความเข้าใจและตีความ เพราะเนื้อหาในเต๋าเต๋อจิงก็เป็นหนังสือเพียงสั้น ๆ ซึ่งค่อนข้างแตกต่างจากหลักอุเบกขาธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีแบบอย่างในการนำมาใช้อย่างชัดเจน

4. ความเหมือนและแตกต่างระหว่างอุเบกขาธรรมและหฺวู่-เว่ย

อุเบกขาธรรม ในพระพุทธศาสนาเน้นความรู้สึก เวทนา เมตตา กรุณา ต่อเพื่อนมนุษย์หรือสรุปตามความหมายทั่วไปก็คือ การวางใจต่อสรรพสัตว์ไม่เอนเอียงด้วยความชอบหรือชัง วางใจเฉยได้ไม่ยินดียินร้าย เมื่อใช้ปัญญาพิจารณาเห็นผลอันเกิดขึ้นโดยสมควรแก่เหตุ และรู้ว่าพึงปฏิบัติต่อไปตามธรรม หรือตามควรแก่เหตุ นั้น ความรู้สึกวางใจเฉยๆ เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของอุเบกขามีลักษณะดังนี้

1. อุเบกขามีอาการเป็นไปอย่างกลาง ๆ ในสัตว์ทั้งหลาย
2. มีการมองดูในสัตว์ทั้งหลายด้วยความเสมอกัน
3. มีการสงบความเกลียดและวางเฉยในสัตว์ทั้งหลาย

4. มีปัญญาพิจารณาว่า สัตว์ทุกชนิด ต้องรับผิดชอบการกระทำของตนเอง สัตว์ทั้งหลายเหล่านี้จะสุขหรือทุกข์ อยู่ที่ตัวเขาเอง

5. การเข้าไปสงบความเกลียดชังและไม่มีความรัก เป็นความสมบูรณ์แห่งอุเบกขา

เราอาจสรุปอุเบกขาในพระพุทธศาสนาได้ 2 ประการ คือ

1. หมายถึง สภาวะจิตที่พิจารณาเห็นว่า สัตว์ทั้งหลายมีความเสมอกันโดยกรรม และเป็นไปตามอำนาจของกรรม จึงสามารถรักษาความเป็นกลางเอาไว้ กล่าวคือ แม้จะมีจิตประกอบไปด้วยเมตตา กรุณา และมูทิตา แต่เมื่อพิจารณาด้วยโยนิโสมนสิการจะพบว่า สัตว์ทั้งหลายจะสุขหรือทุกข์เป็นไปตามอำนาจของกรรมคือการกระทำของเขาเอง เมื่อคิดได้ดังนี้ ย่อมสามารถทำให้ละความขวนขวายที่จะช่วยเหลือในเหตุสุดวิสัยที่มีกรรมเป็นตัวกำหนด ตามความหมายที่ว่า สละความขวนขวายที่เนื่องด้วยเมตตา กรุณา มูทิตา และเข้าถึงความเป็นกลาง

2. หมายถึง จิตที่เสวยอารมณ์ที่ไม่สุขไม่ทุกข์ หมายถึง จิตใจที่ไม่หวั่นไหวในการรับรู้อารมณ์ที่น่าพอใจหรือไม่พอใจ ไม่ถูกชักจูงให้เกิดความคิดปรุงแต่ง

อย่างไรก็ตาม อุเบกขาธรรมในพระพุทธศาสนาต้องมาคู่กับพุทธิปัญญาเสมอ เพราะต้องรู้ว่า อะไรคือความจริง อะไรคือความถูกต้อง อะไรคือความดีงาม อะไรคือหลักการ เป็นต้น แล้วจึงปฏิบัติคือมีอุเบกขาได้ ดังนั้น อุเบกขาจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งพุทธิปัญญา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2539: 22) อันมีความเมตตา กรุณา มูทิตาในพรหมวิหารธรรม เป็นฐานสำคัญที่จะทำให้ไปถึงอุเบกขาได้อย่างไม่มีอคติใด ๆ หลักอุเบกขาธรรมสามารถเชื่อมโยงไปหาหลักธรรมอื่น ๆ ได้ หรือหลักธรรมอื่น ๆ สามารถเข้ามาเกี่ยวข้องกับหลักอุเบกขาธรรมได้ เช่น

1) หลักโยนิโสมนสิการ คิดอย่างมีวิธี หรือคิดถูกวิธี หมายถึง คิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง สอดคล้องกับสัจจะ ซึ่งจะทำให้หยั่งรู้สภาวะลักษณะและสามัญลักษณะของสิ่งทั้งหลาย คิดเป็นทางหรือคิดถูกทาง ในแง่ความสัมพันธ์กับอุเบกขา เนื่องจากลักษณะเด่นของโยนิโสมนสิการ คือเป็นวิถีทางแห่งปัญญาหรือกระบวนการคิดตามแนวทางแห่งปัญญาและอุเบกขาต้องอาศัยความรู้คือ ปัญญา นั้นแสดงว่า อุเบกขาต้องมาคู่กับปัญญาเสมอ เพราะต้องรู้ว่า อะไรคือความจริง อะไรคือความถูกต้อง อะไรคือความดีงาม อะไรคือหลักการ แล้วจึงปฏิบัติ คือมีอุเบกขาได้ ดังนั้น อุเบกขาจึงตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งปัญญา สรุปได้ว่าการเกิดขึ้นของโยนิโสมนสิการจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการช่วยส่งเสริมและเกื้อหนุนให้เกิดปัญญา และปัญญานี้เองที่เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการเกิดอุเบกขาประเภท “ญาณอุเบกขา” หรือท่าทีความวางเฉยด้วยปัญญาในฐานะเป็นสัมปยุตตธรรมของอุเบกขา เพราะหากขาดปัญญาซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญแล้ว การแสดงท่าทีวางเฉยหรือการถืออุเบกขาย่อมตกไปในฝ่ายแห่ง “อัญญาอุเบกขา” คือ การวางเฉยด้วยอำนาจโมหะซึ่งเป็นธรรม ฝ่ายอกุศลที่ควรละโยนิโสมนสิการจึงมีความสำคัญในฐานะเป็นปัจจัยให้เกิดอุเบกขา

2) อุเบกขาในพรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมที่เราสามารถพิจารณาได้จากเนื้อหาของพระสูตรหลาย ๆ พระสูตร เช่น มหาโควินทสูตร ซึ่งได้กล่าวถึงอดีตชาติที่พระพุทธองค์ทรงเสวยพระชาติเป็นมหาโควินทพราหมณ์ พระองค์เคยเจริญอุเบกขาจิตแผ่ไปในสรรพสัตว์อย่างไม่มีขอบเขต ดังข้อความว่า “มหาโควินทพราหมณ์มีอุเบกขาจิต แผ่ไปตลอดทิศที่ 1 ทิศที่ 2 ทิศที่ 3 แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถานด้วยอุเบกขาจิตอันไพศาล และเป็นมหัคคตะ (ที.ม. (ไทย), 10/327256) ในมหาสุทฺธสนสูตรก็พบข้อความในทำนองเดียวกันว่า พระพุทธองค์ได้ตรัสเล่าเรื่องการเจริญอุเบกขาจิตของพระเจ้ามหาสุทฺธสะให้พระอานนท์ฟัง สารสำคัญของเรื่องการแผ่อุเบกขาจิตเป็นเช่นเดียวกันกับที่กล่าวมาในมหาโควินทสูตร (ที.ม.(ไทย), 10/262/194)

ส่วนหฺวู-เว่วยในลัทธิเต๋า มุ่งเน้นให้มนุษย์เข้าถึงและเข้าใจวิถีทางแห่งธรรมชาติธรรมะในพระพุทธศาสนา ก็หมายถึงธรรมชาติด้วยเช่นกัน วิถีทางแห่งธรรมชาติคือห้องเรียนแห่งเต๋าและพระพุทธศาสนา จะเห็นได้จากการที่เหลาจื๋อเน้นให้ผู้คนอยู่กับธรรมชาติอย่างสันติ ในพุทธประวัติพระพุทธเจ้าเองก็อาศัยธรรมชาติ ตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานที่มีฉากแห่งธรรมชาติอยู่เบื้องหลังเสมอ เหลาจื๋อกล่าวเอาไว้ในเต๋าเต๋อจิง บทที่ 23 ว่า

“การพูดมากนั้นถือว่าขัดกับหลักธรรมชาติ เพราะแม้แต่พายุพัดหนักก็ยังพัดไม่ถึงเช้า แม้แต่ฝนตกก็ยังตกไม่ถึงวัน ...แม้แต่ธรรมชาติก็ยังไม่สามารถทำให้สิ่งใดยาวนานได้ แล้วใครเล่าจะทำการเหล่านี้ให้ได้น้อยกว่าธรรมชาติได้” (พจนา จันทรสันติ, 2544: 82)

และในบทที่ 22

“นักปราชญ์ย่อมไม่โอ้อวดตน เหตุนั้น เขาจึงได้รับการยกย่อง” (พจนา จันทรสันติ, 2544: 79)

มีข้อสังเกตว่า ถึงแม้หลักอกรรม (หฺวู-เว่วย) อาจดูไม่สลับซับซ้อนเหมือนหลักอุเบกขาในพระพุทธศาสนาที่มีหลักธรรมอื่น ๆ มาหนุนเป็นฐาน แต่เป้าหมายระหว่างอุเบกขาธรรมและหฺวู-เว่วย ต่างก็กล่าวถึงหลักธรรมชาติในจิตใจของคนที่ยึดจากอคติใด ๆ ที่จิตมีมาของใครคนหนึ่ง ถึงแม้จะเรียกชื่อแตกต่างกัน แต่อุเบกขาและหฺวู-เว่วยก็คือกฎธรรมชาติของมนุษย์อย่างหนึ่ง ที่ไม่ต้องอาศัยสิ่งใด ๆ จากปัจจัยภายนอกจากอำนาจสิ่งลี้ลับ มาปรุงแต่งกฎธรรมชาติย่อมมีหนึ่งเดียว ส่วนการนิยามเรียกชื่ออาจเป็นสิ่งที่มนุษย์เพียงสมมติขึ้นมาเพื่อเรียกขาน เมื่อนำเอาเรื่องราวที่ได้ยกเอาไว้ในเบื้องต้นในพระพุทธศาสนา คือเรื่องพระฉันทะ มีความสอดคล้องกับหลักของเต๋า ในบทที่ 2 คือ

เพราะฉะนั้น นักปราชญ์จึงกระทำโดยการไม่กระทำ
สั่งสอนโดยไม่ต้องเอ่ยวาจา

การทำงานทั้งหลายก็สำเร็จลุล่วงไป (พจนา จันทรสันติ, 2544: 44)

เรื่องที่สอง การเพิกเฉยต่อคำดำของพระพุทธเจ้า คราวที่นางมาคันทียาจ้างคนให้ไปดำพระพุทธรูป พระพุทธรูปองค์ทรงตรัสเอาไว้ว่า “คนจะดำได้ไม่เกิน 7 วัน”

เหล่าจื้อ ก็ได้กล่าวเอาไว้ใน เต๋าเต๋อจิง บทที่ 23 ว่า

การพูดมากนั้นถือว่าขัดกับหลักธรรมชาติ เพราะแม้แต่พายุพัดหนักก็ยังพัดไม่ถึงเช้า แม้แต่ฝนตกก็ยังตกไม่ถึงวัน...แม้แต่ธรรมชาติก็ยังไม่สามารถทำให้สิ่งใดยาวนานได้ แล้วใครเล่าจะทำการเหล่านี้ให้ได้น้อยกว่าธรรมชาติได้ (พจนา จันทรสันติ, 2544: 82)

ท้ายที่สุดของการปล่อยวางในการยกทัพของพระเจ้าวิทูทกะ ที่พระพุทธองค์ทรงเสด็จไปห้ามทัพถึงสองครั้ง เมื่อครั้งที่สามพระองค์ทรงเห็นว่าเป็นกรรมเก่าของเจ้าศากยะทั้งหลายที่ร่วมกันกระทำความผิดอดีต ที่ไม่อาจจะผืนให้เป็นอย่างอื่นได้ จึงไม่ได้เสด็จไปห้ามอีก ดังที่เหล่าจื้อได้กล่าวเอาไว้ใน เต๋าเต๋อจิง บทที่ 24 ว่า “ผู้ที่ยืนเขย่งบนปลายเท้า จะยืนอยู่ได้ไม่นาน ผู้ที่เดินเร็วเกินไป มักจะเดินไปได้ไม่ไกล” (พจนา จันทรสันติ, 2544: 84)

พิจารณาจากหลักคำสอนและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพุทธประวัติเปรียบเทียบกับคำสอนในลัทธิเต๋า อาจสรุปได้ว่า ในพระพุทธศาสนาและลัทธิเต๋า ต่างก็มีการสอนในเรื่องอุเบกขาหรือการปล่อยวาง ในอภิปรัชญาของเต๋าเหล่าจื้อได้พูดถึงการไม่ยึดติดกฎระเบียบ เหมือนกับว่ากฎระเบียบคืออัตรากำลังที่ทำให้ผู้คนยึดติด คำกล่าวว่า “เมื่อปล่อยวาง จึงว่าง” จึงเป็นอุเบกขาธรรมในพระพุทธศาสนาและลัทธิเต๋า

5. สรุป

จากการที่ได้เสนอมา เราสามารถสรุปได้ตามคำอธิบายหลักการใช้ พรหมวิหารธรรม ที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้สรุปไว้ในหนังสือ นิติศาสตร์แนวพุทธ ถึงหลักความจริงของชีวิตมนุษย์ เมื่อตกอยู่ในสถานการณ์ 4 อย่าง ซึ่งจะต้องรู้เท่าทันและเลือกปฏิบัติตามหลักเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ให้ถูกต้องเหมาะสมตามสถานการณ์นั้น ๆ คือ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2555: 83-84)

สถานการณ์ที่ 1 เมื่อเพื่อนมนุษย์มีความเป็นอยู่อย่างปกติสุขไม่เดือดร้อน ไม่มีอันตราย ไม่มีปัญหาอะไร พระพุทธศาสนาสอนให้ใช้หลักเมตตา คือความรักความอยากให้เขาเป็นสุขและเป็นความปรารถนาในท่าทีของความเป็นกัลยาณมิตร

สถานการณ์ที่ 2 เมื่อเพื่อนมนุษย์ตกต่ำ เดือดร้อน มีทุกข์ มีปัญหา พระพุทธศาสนาสอนให้มีความรู้สึกกรุณา เห็นอกเห็นใจ ในความทุกข์และคิดที่จะช่วยปลดปล่อยหรือทำ อย่างใดอย่างหนึ่งให้เขาพ้นจากความทุกข์ เท่าที่เราจะช่วยเหลือได้

สถานการณ์ที่ 3 เมื่อมนุษย์ประสบความสำเร็จ มีความสุข ในลาภ ยศ สรรเสริญ มียศถาบรรดาศักดิ์ จากผลการกระทำอันเป็นสัมมาอาชีวะ พระพุทธศาสนาสอนให้แสดงความรู้สึกชื่นชมยินดี ส่งเสริมสนับสนุนในความสุขความสำเร็จตามควรแก่การกระทำของผู้นั้น

สถานการณ์ที่ 4 เมื่อเพื่อนมนุษย์ประสบกับกฎธรรมชาติหรือได้รับผลการกระทำตามกฎธรรมชาติคือตามความเป็นไปแห่งเหตุปัจจัย พระพุทธศาสนาสอนให้ย้ายจากจริยธรรมที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ให้กลับมาตั้งอยู่บนฐานแห่งสัจธรรมคือการยอมรับความจริงตามกฎธรรมชาติคือใช้หลักอุเบกขา ไม่ใช่ยอมรับหรือหลงยึดอยู่กับบัญญัติธรรมตามใจชอบ แต่เป็นการยอมรับด้วยการวางใจเป็นกลางในสถานการณ์ที่เพื่อนมนุษย์ได้รับตามธรรมนิยามนั้น ๆ เป็นท่าทีของความนิ่งเฉยเพื่อรักษาธรรม บทที่ 79 เป็นธรรมที่เป็นตัวเชื่อมโยงให้การอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม

จะเห็นได้ว่า พรหมวิหารธรรม เป็นธรรมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ถ้ามนุษย์อยู่ด้วยกันโดยมีน้ำใจเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกันตามสถานการณ์ทั้ง 3 ดังกล่าวข้างต้น โลกมนุษย์จะอยู่อย่างสันติ ในขณะที่สถานการณ์ที่ 4 มีความสำคัญในฐานะเป็นฐานรองรับให้ความสัมพันธ์ดังกล่าวดำเนินไปได้ด้วยดีและทำให้เกิดสังคมสันติสุข หรืออาจกล่าวได้ว่าอุเบกขาเป็นหลักธรรมคุมท้าย กล่าวคือ เมื่อสังคมมีความเมตตา กรุณา และมุทิตา โดยไม่มีอุเบกขา อาจเสียสมดุลในสังคม เพราะยังมีคนอื่นจำนวนมากที่ชอบหวังพึ่งคนอื่น โดยไม่หวังพึ่งตนเอง หากผู้คนในสังคมที่หวังแต่พึ่งคนอื่น โดยไม่หวังชวนช่วยพึ่งความสามารถตนเอง มักทำให้คนในสังคมนั้นอ่อนแอ เฉื่อยชา หรือทำให้เกียจคร้าน

หลัก หู-เว่ย ในเต๋า นอกจากจะมีลักษณะคล้ายหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาในเรื่องของอุเบกขาธรรมแล้ว ยังมีหลักการที่คล้ายกัน คือ การไม่ยึดมั่นถือมั่น การไม่เกียจคร้าน การไม่ยึดเอาตนเองเป็นศูนย์กลาง อุเบกขาธรรมและหู-เว่ย จึงมีหลักการและเป้าประสงค์คล้ายกัน ดังที่ท่านเหลาจื๊อกล่าวเอาไว้ในบทที่ 49 ว่า “*ปราชญ์อยู่ในโลกอย่างสงบกลมกลืน มีใจกรุณาต่อทุกคน คนในโลกก็จะมีน้ำใจดีงาม ท่านดูแลประชาชนเหมือนดังบุตรของตน*” (พจนานันท์ จันทรสันติ, 2544: 139) อุเบกขาในพระพุทธศาสนาที่จะสมบูรณ์แบบต้องมีความเมตตา กรุณา และมุทิตาเป็นฐานรองรับอุเบกขา จึงจะเป็นอุเบกขาที่ปราศจากโมหะและเป็นอุเบกขาที่สมบูรณ์แบบ ในส่วนของหู-เว่ยในทัศนะของเหลาจื๊อ เป็นการกระทำที่ปราศจากกิเลส ต้องมีเหตุและผล มีใจกรุณาต่อทุกคน อันมีธรรมชาติแห่งความดีงามเป็นฐานรองรับ

เมื่อนำเอาหลักอุเบกขาและหู-เว่ยนำมาประยุกต์ร่วมกัน สามารถย่อให้เหลือ 2 อย่าง คือ

1. กฎธรรมชาติ เป็นเรื่องที่ว่าด้วยเหตุผล
2. กฎมนุษย์ เป็นเรื่องว่าด้วยพฤติกรรมของมนุษย์ ที่จะต้องใช้หลักอุเบกขา และหู-เว่ยในการอยู่ร่วมกันให้เกิดปิติสุขในสังคม

กฎทั้งสองอย่างนี้ เป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันหรือต้องมีความสมดุลกัน คือจะมีแต่ความเมตตา กรุณา และมุทิตาอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ จะมีแต่หลักอุเบกขาและหวั่น-เว่ยอย่างเดียวก็ได้ เพราะยอมทำให้สังคมเกิดความเลื่อมใสใจต่อกัน มนุษย์ต้องอาศัยธรรมชาติ และในขณะเดียวกันมนุษย์ก็ต้องมีกฎเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ให้อยู่ร่วมกัน ในฐานะพระพุทธศาสนาและเต๋าต่างก็เป็นรากฐานวัฒนธรรมของเอเชีย อุเบกขาและหวั่น-เว่ย จึงเป็นหลักสำคัญ ในการจะทำให้สังคมเกิดความสุข และสามัคคีต่อชีวิต สังคมและประเทศชาติ

เอกสารอ้างอิง

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎก ภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระสูตรและอรรถกถาแปล**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2544.
- พจนานันท์ จันทรสันติ. **วิถีปรัชญานิพนธ์แห่งคัมภีร์เต๋าเต็กเก็งของปราชญ์เหลาจื้อ**. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2544.
- หลวงเทพดรุณานุศิษฐ์. **สัททนิติปกรณ์ ธาตุมาลา**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิพลโลกิคุ, 2509.
- บุญย์ นิลเกษ. **อุดมการณ์ชีวิตแบบโพธิสัตว์**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: B&B Publishing, 2534.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **จิตวิทยาเพื่อการพัฒนาคนตามแนวธรรมชาติ**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, 2539.
- _____. **จิตวิทยาเพื่อการพัฒนาคนตามแนวธรรมชาติ**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, 2539.
- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส อาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์, 2546.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **นิติศาสตร์แนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, 2555.
- พระพุทธโฆษาจารย์. **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**. แปลโดย สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยวรงค์พรินติ้ง จำกัด, 2546.
- พระภุชงค์. **หอมแก้ว. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ พระสงฆ์กับการเมืองไทย**. 27 ธันวาคม 2551.

- พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ. **ปรมัตถโชติกะสมณกรรมฐานที่ปนี**. พระนคร: โรงพิมพ์ ยูนิต์ พลัสเคชั่น, 2512.
- พระกำพล อายุโท (เอี่ยมอัมพร). “การศึกษาวิเคราะห์ เรื่องอุเบกขาบารมีในพระพุทธศาสนา เถรวาท: ศึกษาเฉพาะกรณีการบำเพ็ญอุเบกขาบารมีของพรหมนารทะ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- Hansen, Chad. **A Taoist Theory of Chinese Thought: A Philosophical Interpretation**. New York: Oxford University Press, 1992.
- Kirkland, Russell. **Taoism: The Enduring Tradition**. London and New York: Routledge, 2004.
- Kohn, Livia. **Taoism Handbook**. Brill Press, 2000.
- _____. **The Taoist Experience: An Anthology**. Albany: SUNY Press, 1993.
- Komjathy, Louis. **Handbooks for Taoist Practice**. 10 vols. Hong Kong: Yuen Yuen Institute, 2008.
- Laozi. **Tao Te Jing**. translated by Ju Yanan. Boston: Harvard Square Publishing, 2008.
- Miller, James. **Taoism: A Short Introduction**. Oxford: One world Publications, 2003.
- Elizabeth Reninger. “Wu Wei: the Taoist Principle of Action in Non-Action”. [Computer Software]. <https://www.thoughtco.com/wu-wei-the-action-of-non-action-3183209>, [15 January 2018].